

FORSKINGSPLAN

FOR

JÆRMUSEET

01.01.2012 - 31.12.2014

Vedteke av styret i Jærmuseet 29. mars 2012, sak 12/12

JÆRMUSEET

Forskningsplan Jærmuseet

Innhald

1 Innleiing	s. 3
1.1 Om Jærmuseet	s. 3
1.2 Om forskning	s. 3
1.3 Om museet som forskingsinstitusjon	s. 3
1.4 Kunnskapsutvikling i Jærmuseet	s. 4
1.5 Tidlegare forskingsplanar i Jærmuseet	s. 4
2. Status for forskinga i Jærmuseet	s. 4
3. Mål for forskinga	s. 6
4. Organisering av forskinga	s. 7
5. Prioriterte prosjekt i planperioden	s. 8
5.1 Forskningsprosjekt i planperioden	s. 8
5.2 Forskningsførebuamde prosjekt i planperioden	s. 9
Vedlegg	s. 10

1. Innleiing

1.1 Om Jærmuseet

Formål

Jærmuseet blei stifta i 1985 og er regionmuseum for kommunane Randaberg, Sola, Sandnes, Gjesdal, Klepp, Time og Hå.

Jærmuseet er ein møteplass mellom natur, kultur og teknologi. Me forvaltar og produserer kunnskap og formidlar kunnskapsbaserte opplevingar.

1.1 Om forskning

Jærmuseet legg OECD (Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) sin forskingsdefinisjon til grunn for museet sitt forskingsarbeid:

“Forskning og utviklingsarbeid (FoU) er kreativ virksomhet som utføres systematisk for å oppnå økt kunnskap – herunder kunnskap om mennesket, kultur og samfunn – og omfatter også bruken av ny eller eksisterende kunnskap til å finne nye anvendelser.”¹

1.2 Om museet som forskingsinstitusjon

Frå St. melding nr. 49: Framtidas museum:

“Forskning og kunnskapsutvikling ved museene er et nødvendig faglig grunnlag for innsamling, dokumentasjon og formidling. Et delmål vil være økt forskningssamarbeid, både i museumsnettverket og mellom museene og forskningsmiljøer i kunnskapssektoren.”

Stortingsmeldinga legg spesielt vekt på samarbeid med andre forskingsinstitusjonar for å “mobilisere et bredt fagmiljø”. Dei faglege museumsnettverka bør “i enda større grad enn i dag benyttes til å utvikle innsamlingsstrategier, forskningsprosjekter og samarbeid om innsamling og forskning.”

Stortingsmeldinga legg nokre føringar for kva musea bør forske på.

- Om gjenstandar: “For museenes del vil det være særlig aktuelt med forskningsprosjekter om materiell kultur i vid forstand, og forholdet mellom kunnskapsbehov og samlingsutvikling vil kunne være et sentralt tema.”
- Om mangfald: “...departementet vil legge opp til at mangfoldsdimensjonen vil være et prioritert felt i den faglige styrkingen av museene.”

---

¹ Kjelde: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/nhd/dok/nou-er/2000/nou-2000-7/5/1.html?id=376098>

- Om handlingsboren kunnskap og immateriell kulturarv: "Det er klart et behov for ytterligere å styrke kompetansen når det gjelder tradisjonelle håndverksteknikker i museene. Dette gjelder primært for å heve det faglige nivået på vedlikeholds- og restaureringsarbeidet i museene, men også for å skape en meir solid plattform for å utvikle småskala næringsbasert virksomhet."

Val av forskingstema bør bli gjort på grunnlag av ei vurdering om kva institusjon treng meir kunnskap om. Om behovet tilseier meir forskning i tema som er vektlagt frå statleg hald, bør desse sjølvstøtt også prioriterast som forskingstema innanfor museet.

Forsking i musea er underlagt dei same prinsippa som forsking generelt. Samlingane definerer som oftast tema og rammeverket for forskinga ved den einskilde museumsinstitusjonen. Forskinga er knytt til musea sine andre kjerneoppgåver som dokumentasjon, bevaring og formidling.

Målet med forskinga er ny eller auka kunnskap innanfor eit fagtema, kvalitetssikra etter vitenskaplege kriteriar og vurdert av ein fagfelle.

1.3 Kunnskapsutvikling i Jærmuseet

All dokumentasjon og forsking i Jærmuseet utgjør museet sin samla kunnskapsproduksjon. Dokumentasjonsarbeid heng saman med forsking, men det er tale om to forskjellige prosessar. Målet med forskinga er å utvikle ny kunnskap eller sette saman eksisterande kunnskap på ein ny måte, eller inn i ein større samanheng, slik at resultatet blir ei ny forståing. Dokumentasjonen er på mange måtar forskinga sitt grunnlagsarbeid: å samle og systematisera eksisterande kunnskap.

1.4 Tidlegare forskingsplanar i Jærmuseet

Strategi- og handlingsplanen for Jærmuseet 1995-2000 inneheld eit kapittel om forsking. Planen understrekar at "Dokumentasjon og forsking er ein vesentleg føresetnad for formidling". Jærmuseet hadde i størst grad jordbruket som forskingstema på denne tida. Meir konkret var målet for forskingsarbeidet:

- Dokumentasjon og forsking omkring driftsformer i det moderne jordbruket
- Systematisk dokumentasjon av arbeidsmåtar, reiskaps- og maskinbruk knytta til ulike typar teknologi.
- Prøva ut og hausta erfaringar med **heile driftsopplegg** knytta til ulike teknologiar
- Dokumentera det landbruksteknologiske miljøet på Jæren – samspelet mellom brukar og produsent.

Planen viser også korleis forskinga skal organiserast. Årboka blir trekt fram som arena for publisering av forskingsarbeid, med bidrag både frå egne tilsette og frå eksterne skribentar/forskarar. Eksterne forskarar blir føreslått brukt til konkrete forskingsprosjekt

finansiert av prosjektmidlar. Jærmuseet sette seg også mål om å organisera større dokumentasjons- og forskingsprosjekt og å opprette ei eiga forskarstilling.

2. Status for forskinga i Jærmuseet

15 tilsette i Jærmuseet har formell forskingskompetanse dvs. mastergrad, hovudfag eller magistergrad, dei fleste innan fagområda etnologi/kulturvitskap, historie eller språkfag. Ein har hovudfag i geologi og ein er diplomarkitekt. Tre av Jærmuseet sine tilsette har konservatorkompetanse.

Men dei færreste av desse har stillingar eller arbeidsoppgåver der "rett og plikt" til forskning inngår som del av stillingsbeskrivelsen.

I planperioden skal fire tilsette sette av tid til å driva forskning.

Jærmuseet starta publisering av eiga **årbok** i 1989 og har sidan kome med ei utgåve kvart år. Her er det publisert lokalhistoriske artiklar. Ein stor del av artiklane er presentasjon av museets dokumentasjonsarbeid, skrivne av eigne medarbeidare og prosjektmedarbeidare. Artiklane er ikkje fagfelleverderte og er av varierende omfang.

Museet har ein **skriftserie**: "Jærskrifter" som til nå har kome med fire nummer. Her publiseres bøker knytta til museets forskingsfelt: ei dokorgradsavhandling (1), to temabøker (2,3) og ei leksikalsk bok (4).

Museet har delteke i dei **nasjonale museumsnettverka** sidan 1990-talet og publisert artiklar knytta til fellesprosjekt som *Plast i det moderne Norge*, *Dokument 2000*, *"På sporet av den tapte samtid"*. Desse prosjekta er forankra i musea sitt samtidsnettverk og har resultert i fire artiklar skrivne av museets medarbeidarar, sjå nedanfor.

Museet har lagt til rette for og hjelpt studentar som skriv hovudfagsoppåver med relevans til museets samlingar og tema, til dømes Svein Høyland, Anne Jorunn Frøyen og Torbjørn Hertel-Aas, sjå vedlegg.

Dokumentasjonsprosjekt med publiserte artiklar eller bøker:

"Med sauen til heis" 1992 - 1997 Innsamlings- og dokumentasjonsprosjekt om sauebøndene i Sør Rogaland og den spesielle driftetraffikken som er blitt drive her frå 1830-åra til i dag. Publisert som Jærskrifter 2. Torbjørn Hertel-Aas brukte også materialet i si hovudfagsoppgåve i historie 1998: *"Heieføring og heiesjefer gjennom 160 år"*, Universitetet i Bergen.

"Teknologisk endring og produktutvikling" 1995 – 1998 Dokumentasjon av arbeidsprosessar, arbeidsorganisering og arbeidsmiljø i reiskapsfabrikkar på Jæren og systematisering av jordbrukreiskapa frå Kyllingstad plogfabrik, Kvernelands Fabrikk og F.A. Underhaugs fabrikk. Publisert i artikkelen *"Jærplogane"* i *"Sjå Jæren"* 2000 og på www.jaermuseet.no i perioden 2000 – 2004.

"Bonde eller kone" 1996 Dokumentasjon av bondekinna på Jæren i 1996. Artikkelen *"Bonde eller kone. Bondekinna 1996"* Ingeborg Nærland Skjærpe, Sjø Jæren 1996.

"Jærse mattradisjonar" 1997 – 1998 Innsamling av muntleg tradisjon, kjeldestoff og litteratur om mat og mattradisjonar på Jæren. Publisert i Sjø Jæren 1999: Målfrid Snørteland "Jærse mattradisjonar", Målfrid Grimstvedt "Havregrynsnøller i Rogaland". Målfrid Snørteland har også skrivt det kulturhistoriske kapitlet i *"Et: på kjøkkenet i Rogaland"* 2007.

"Plast i jordbruket" 1997 – 1998 Del av forskingsprosjektet "Plast i det moderne Norge", eitt samarbeid mellom seks museum. Kartla plastens inntog frå forsøk med gras i plastsilo i 1952 til 1975 då dyrking under plast bare var eit av mange felt der plasten i jordbruket hadde fått fotfeste.

"Mjølkk eller gulrot" 2000 – 2001 Frå mars 2000 til mars 2001 følgte me arbeidet på eit gardsbruk på Vik i Klepp. Her dokumenterte me driftsforma på garden gjennom å videofilma, fotografera, skildra og intervjuar dei som bur og arbeider her. Publisert : Målfrid Grimstvedt *"Gulrot eller mjølkk. Ein jærsk sjøgard ved tusenårskiftet"*, Sjø Jæren 2000.

"Flyplassen – møteplass ved tusenårskiftet" 2000 Eit "Dokument 2000" prosjekt innafor Samtidsnettverket. Her stod dei flyktige møta mellom publikum og dei som arbeider på flyplassane på Sola og på Karmøy i fokus. Publisert: Inger Smidt Olsen *"Flyplassen – møteplass ved tusenårskiftet"* i prosjektrapporten og i Sjø Jæren 2003 "Å reise det er å leve".

"På sporet av den tapte samtid" 2006 – 2009 Samtidsprosjekt som resulterte i to artiklar i Norsk kulturråds rapport 2009: Anne Jorunn Frøyen *"Antioksidantar og frie radikal Mat og vitskap i norske vekeblad i 2006"* og Målfrid Grimstvedt *"Kven har kontrollen på norsk mat?"*. Det resulterte også i artiklane Frøyen *"Me et så grævligt mykje"* og Grimstvedt *"Jærsk matproduksjon i endring"* i Sjø Jæren 2009.

Svein Dybesland *"Vindkraft i Norge - om historisk bruk av vindkraft"*, 2008. Ei undersøking utført av Jærmuseet på oppdrag av NVEs Museumsordning. Også publisert i "Sjø Jæren" 2011 og i utvida versjon som nettutstilling på www.jaermuseet.no frå 2011.

Liv Inger Espeland i Jærmuseet skal i planperioden arbeide med ei masteroppgåve, der målet er å finne koblingar mellom skulefaga matematikk og kunst og håndverk. Dette er ei aktuell utfordring for Jærmuseet og spesielt Vitenfabrikken. Oppgåva vil såleis vere nyttig for formidlarane på Vitenfabrikken.

3. Mål for forskinga

Jærmuseet er ein vitskapleg institusjon som skal dokumentera regionen si historie gjennom innsamling, bevaring, forskning og formidling, invitera publikum til opplevingar, deltaking, utforskning, diskusjon og kritisk refleksjon, og særleg stimulera barn og unge si nysgjerrigheit, utforskartrøng og samfunnengasjement.

Forskning utgjer grunnlaget for formidling. Jærmuseet må drive eigen forskning og oppmode andre til å forske på sine tema for å samla sett produsera ny kunnskap innanfor dei fagområda som Jærmuseet har ansvar for. Utan ny forskning innan museet sine tema vil det vere vanskeleg å fornye museet si formidling. Alternativet blir ei meir tilfeldig formidling som manglar den regionale forankringa. Forsking er dermed ein føresetnad for å bevare Jærmuseet sin eigenart.

Forskning er med på å sikre at museet er ein kunnskapsinstitusjon og ikkje berre ein formidlingsinstitusjon. Jærmuseet bør ha som mål å vere den leiande kunnskapsinstitusjonen innanfor eigne tema.

I tillegg inviterer me forskarar ved andre institusjonar til å nytte Jærmuseet som arena for forskingsformidling, både ved å bidra til utstillingar hos oss og gjennom populærvirskapelege føredrag. Museet samarbeider og med ulike forskarar og fagmiljø for å kvalitetssikra formidlinga av ulike tema i utstillingane der me sjølve ikkje har tilstrekkeleg fagkompetanse.

I løpet av planperioden er det eit mål at to av Jærmuseet sine tilsette skal publisera til saman tre fagfelleverderte artiklar slik at artikkelforfattarane kan søke om konservator kompetanse.

4. Organisering av forskinga

Jærmuseet bør primært prioritera forskning innan fagområde der me sjølv har forskingskompetanse, det vil seie innen etnologi, historie og språkfag.

I byrjinga av planperioden skal Jærmuseet opprette ei faggruppe av tilsette med forskarkompetanse. Desse får eit overordna ansvar for forskinga i museet, og vil foreslå for leiargruppa kva for forskingsprosjekt som til ein kvar tid skal prioriterast, og dessutan fungere som referansegruppe for alle forskingsprosjekt i organisasjonen.

Samlingane til Jærmuseet definerar rammene for kva som skal forskast i. Prioriteringa bør skje i høve til organisasjonen sitt kunnskapsbehov.

I planperioden vil det vere ei målsetjing å innleie eit forskingsamarbeid med universitet eller høgskular. Jærmuseet må kontakte både det lokale universitetet, men også andre relevante høgskule- eller universitetsmiljø, for å undersøka om det finst forskingsprosjekt der Jærmuseet kan bidra med arkivmateriale eller fagkunnskap. Jærmuseet bør legge til rette for at masterstudentar kan nytte seg av Jærmuseet sine arkiv for fortrinnsvis å forska i Jærmuseet sine tema.

I Stortingsmelding nr. 49 oppmodar Kulturdepartementet til forskingsamarbeid innan dei såkalla museumsnettverka. Jærmuseet driv forskning innan følgjande nettverk: Samtidsnettverket, Kystverkmusea og Kulturlandskapsnettverket. I planperioden bør Jærmuseet ta initiativ til nye forskingsprosjekt innanfor eitt eller fleire av desse nettverka, eller delta i forskingsprosjekt som tek føre seg relevante tema.

Forskning treng ikkje i seg sjølv vere spesielt ressurskrevjande, særleg ikkje når eigne tilsette utførar arbeidet. Men desse må bli frigjort frå andre oppgåver for å kunne forske. For å løyse denne kabalen må forskaren sine andre oppgåver anten utsetjast, fordelast på andre tilsette, tilsette vikar eller rennonsere på andre mål, f..eks. godta mindre publikumtal/elevtal.

Eit anna alternativ er å opprette ei eiga forskarstilling noko museet tar opp i budsjettøkningen til KUD for søknadsåret 2013.

Ifølge Rogaland fylkeskommune sin "Regionalplan for museum" vil fylkeskommunen etablere eit forskingsstipend på kr. 1 million årleg. Fylkeskommunen vil prioritera følgjande prosjekt som oppfyllar følgjande kriteriar:

- "I det vitskaplege arbeidet har musea i liten grad forska på seg sjølv og dei samfunnsoppgåvene musea skal ivareta. Dette gjeld mellom anna forvaltning og museumsformidling som vil bli prioritert i denne planperioden."
- "Den materielle og ikkje-materielle kulturarven blir i ICOM sin museumsdefinisjon frå 2007 sidestilt. I dette ligg det og ei prioritering av ikkje-materiell kultur i museumsarbeid. Rogaland fylkeskommune vil prioritera forskning og kunnskapsproduksjon innan immateriell kultur."

Jærmuseet bør søka om forskingsmidlar frå Rogaland fylkeskommune i planperioden.

5. Prioriterte prosjekt i planperioden

I løpet av planperioden vil Jærmuseet prioritera å gjennomføra forskingsprosjekt innan fagområde der Jærmuseet har eit nasjonalt fagansvar, det vil seie jordbruks- og kystverkstema. Innan andre av museet sine tema vil Jærmuseet driva forskingsførebuande arbeid som legg eit grunnlag for forskingsprosjekt i den neste planperioden.

5.1 Forskingsprosjekt i planperioden

Jordbruk

1. Avslutte prosjektet "**Noregsgarden**" i Kulturlandskapsnettverket. Målet er å lage ein forvaltnings- og formidlingsplan for Audamotlandsgarden, og dessutan ein mal for forskning og dokumentasjon av dei andre gardsanlegga til museet.
2. I 2012/2013 vil vi delta i Samtidsnettverket sitt prosjekt **Samtidskoden** der målet er å finne ein metode for dokumentasjon av endringar i kulturlandskapet på Jæren.
3. Vitengarden har som mål å lage ei utstilling om **gjødselbruken på Jæren**, forureininga av vatn og vassdrag som følgje av gjødselutsleppa og kva tiltak som er satt i verk for å minske utsleppa. Denne utstillinga vil bygge på ny kunnskap og målet er å ha ein artikkel klar for fagfellevurdering i planperioden.
4. Jærmuseet har ei stor samling reiskapar frå den jordbruksbaserte jærindustrien som ikkje er formidla til publikum. Vitengarden ynskjer å formidle historia om dei lokale smiene og fabrikkane i eit studiemagasin. Det vil bli laga **plan for innhald og spørsmålstillingar ein ynskjer å ta opp, det vil legge føringar for vidare forskning og kunnskapsutvikling.**

Kystverket

1. **Historia til den norske sjøtrafikksentraltenesta.** Sjøtrafikksentralane er det mest moderne sjøtrafikksikringstiltaket i Norge. Historia til sentralane har hittil ikkje blitt dokumentert. Prosjektet skal dokumentera og gi ny kunnskap om historia til dei norske sjøtrafikksentralane. Dette skal resultere i ei samla historieframstilling av den norske trafikksentraltenesta innan utgangen av 2012.
2. **Los i Rogaland i etterkrigstid.** Lostensta har gjennomgått ei betydeleg utvikling sidan andre verdskrigen. Denne utviklinga har ikkje blitt gjenstand for noko gransking. Målet nmed arbeidet er å dokumentera utviklinga i den regionale lostenesta i etterkrigstid, og freiste å forklara denne utviklinga. Arbeidet skal munne ut i ein historiefagleg artikkel innan utgangen av 2013.
3. **Tungenes fyr.** Kunnskapen om Tungenes fyr er noko spredt og tilfelling. Innan utgangen av 2014 er det ei målsetjing å produsera ei samla historie om fyret basert på kjeldemateriale frå riks- og statsarkivet og munnlege kjelder. Dette skal nyttast som grunnlag for formidling på fyret.

5.2 Forskingsførebuande prosjekt i planperioden

Industrihistorie

1. **Figgjo AS** Laga plan for dokumentering av Figgjo sin produktutviklingsavdeling. Bedrifta har gjennom dei siste tiåra omstilt produksjonen frå serviser til privathushald til bare å levera til det profesjonelle storhushald- og restaurantmarknaden. Utvikling er truleg like viktig som produksjon for å overleva som bedrift. Me ønskjer å dokumentera korleis bedrifta arbeider på dette området, både i dag og gjennom dei siste tiåra.
2. **Ferdighusproduksjon** Det bør i planperioden utarbeidast plan for dokumentasjon av ferdighusproduksjonen i distriktet.

Garborg/språk

1. **Knoting før og nå.** I samband med Språkåret 2013 ønskjer Garborgsenteret å gjennomføra ein kvalitativ undersøkjing om folks oppfatningar av knoting i 2013, og samanlikna med Arne Garborgs oppfatning av same fenomen (t.d. i Knudaheibrev).Frist: haust 2013.

Fly-, krigs- og forsvarshistorie

Sola flyplass, flystasjonen og NATO-hovudkvarteret på Jåttå har spelt, og spelar, sentrale roller i nyare norsk sivil og militær historie. Jærmuseet har nett overteke drifta av desse musea, og ny fagperson er nettopp tilsett. Ein har ikkje fått formulert mulege forskings- eller dokumentasjonsprosjekt kring desse temaene ennå. Men mulege forslag kan til dømes formulerast slik:

1. Sola flystasjon og utplassering av NATO-skvadronen i høve konflikt med USSR.

2. Korleis nytta det norske forsvaret seg av dei tyske installasjonane frå 2. verdskrig i etterkrigstida?

Forslag til vedtak:

Styret i Jærmuseet godkjenner forlaget til forskingsplan for Jærmuseet 2012 – 2014.

Vedlegg

Litteraturliste

1. **Eldbjørg Fossgard** *Frå lagnad til val. Kvinneliv på vestnorske gardsbruk 1930 - 1990* (1996)
2. **Målfrid Grimstvedt, Torbjørn Hertel-Aas, Lars Gaute Jøssang** *Med sauen til heis* (1996)
3. **Lars Gaute Jøssang** *Industrieventyret på Jæren 1800 - 2000* (2004) I samarbeid med Det norske samlaget.
4. *Sandnes Hva hendte - og når? Høle, Høyland, Riska og Sandnes* **Redaksjon: Arne Hove, Gro Persson, Olav Skjellevik, Sigbjørn Stangeland** (2007)

Liste over hovudfagsoppgåver med relevans til museet sine samlingar

1. **Anne Jorunn Frøyen:** *Den driftige Jærbonden i etterkrigstiden – myte eller realitet?* (UIB, 2000)
2. **Torbjørn Hertel-Aas:** *Heiaføring og heiesjefer gjennom 160 år.* (UIB, 1998)
3. **Svein Høyland:** *Stein og stål. Utviklingstrekk av reiskapsindustrien på Jæren, og reiskapsbruken i jordbruket, frå kring 1950 til 1970.* (UIB, 1998)

